

ફરીયાદ કર્યા તારીખ.			
ફરીયાદ દાખલ તારીખ.			
ફરીયાદ ફેસલ તારીખ.	૨૮	૦૨	૨૦૨૫
સમયગાળો :	વર્ષ.	માસ.	દિવસ.

અમદાવાદના મહે.૭મા એડીશનલ ચીફ જયુ.મેજીસ્ટ્રેટ અને સીની.સીવીલ જજ સાહેબશ્રી,
મુ.અમદાવાદ(ગ્રા)નવરંગપુરા

ફોજદારી કેસ નંબર: ૬૦૨૯/૨૦૨૨
આંક—

ફરીયાદી : એકઝોન ફાયનાન્સ એન્ડ સીક્યુરીટી લી.
ના અધિકૃત અધિકારી સુરપાલસિંહ જગતસિંહ પરમાર
ઉ.વ.પુખ્ત ધંધો:— નોકરી
ઓફીસ:— ૪૦૭, સીલ્વર રેડીયન્સ પકવાન ચાર રસ્તા, સીધુ ભવન રોડ,
બોડકદેવ, અમદાવાદ

વિરુદ્ધ

આરોપી : રણજીતસિંહ તેજાભાઈ પટેલીયા
ઉ.વ. આ. પુખ્ત,
ઠે:— ગોરમતીયા ફળીયુ, પનમપાલા તા.લુણાવાડા મહીસાગર

ગુન્હો : ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ.

ફરીયાદપક્ષ તરફ વિધ્વાન વકીલશ્રી.—પી.એમ.દવે
આરોપીપક્ષ તરફ વિધ્વાન વકીલશ્રી.—વાય.ઓ.રાઠોડ

— ચુકાદો —

(૧).. ફરીયાદીની ફરીયાદની ટુકી વિગત એવી છે કે, ફરીયાદી ફરીયાદમા જણાવેલ તેમના સરનામા વાળા નામથી કંપની ધારા અન્વયે રજી.થયેલી નોન બેંકીંગ ફાયનાન્સ કંપની છે અને રીઝર્વ બેંની ગાઈડલાઈન મુજબ જુદાજુદા પ્રકારના ધીરાણ આપે છે. આરોપી દ્વારા ફરીયાદી કંપની પાસેથી કરાર કરીને લોન મેળવેલી હતી અને તે લોન આરોપી દ્વારા સમયસર ભરપાઈ કરવામા આવેલી નથી. ફરીયાદીએ આરોપી પાસે આ લોન ની બાકી નીકતી રકમની માગણી કરતા તેવા નાણાની ચુકવણી માટે આરોપી દ્વારા સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, તારીખ.૧૩/૨/૨૦૨૧ ના રોજનો ચેક નં૦૧

૨૮૦૮ નો રૂ.૬,૧૪,૮૫૧/- નો આપેલ.આ ચેક આપતા જણાવેલ કે સદરહુ ચેક બેંક ખાતામાં ભરશો તો ચોક્કસપણે સ્વીકારાઈ જશે તેવી પુરી ખાત્રી અને ભરોસો આપેલ.જેથી ફરીયાદીએ તેઓની ખાતાવાળી બેંક,સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા,એસ.જી.હાઈવે,અમદાવાદના ખાતામાં ભરતાં સદરહુ ચેક તા.૧૪/૧૨/૨૦૨૧ ના રોજ "એકાઉન્ટ કલોઝડ" ના શેરા સાથે પરત થયેલ.ચેકના નાણા મળેલ નહીં. તે બાદ ફરીયાદી ધ્વારા તેઓના વકીલશ્રી મારફતે તા.૨૨/૧૨/૨૦૨૧ના રોજ નોટીસ આપેલ.જે નોટીસ તા.૨૭/૧૨/૨૦૨૧ ના રોજ આરોપીને બજી ગયેલ હોવા છતાં ફરીયાદીના નાણા ચુકવી આપેલ નહીં કે નોટીસનો કોઈ જવાબ આપેલ નથી.આમ કરી આરોપીએ નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ(કે જેને સરળતા ખાતર હવે પછીથી આ ઠરાવમાં "એક્ટ" તરીકે સંબોધન કરવામાં આવેલ છે)ની કલમ -૧ ૩૮ મુજબ ગુનો કરેલ છે તેથી આ ફરીયાદ ઉદ્ભવેલ છે.

(૨).. ફરીયાદીની ફરીયાદ લગત કોર્ટ ધ્વારા ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૧૮૦(૧)(ક) અન્વયે કોગ્નીઝન્સ લઈ સદર અધિનીયમની કલમ-૨૦૪ અન્વયે આરોપીને એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબના ગુનાના તહોમત અંગે સમન્સ ઈસ્યુ કરવા હુકમ કરવામાં આવેલ.આરોપીને સમન્સની બજવણી થતાં તેઓ તેમના વિ.વકીલશ્રી મારફત કોર્ટ સમક્ષ હાજર થયેલ છે.ફરીયાદ તથા તે સાથે રજુ તમામ દસ્તાવેજોની નકલો આરોપીને વિના મૂલ્યે પુરી પાડવામાં આવેલ છે.તે બાદ ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૨૫૧ હેઠળ આરોપીની પ્લી આંક.૮ થી નોંધી ગુના અંગે પુછતાં તેઓએ ગુનાનો ઈન્કાર કરેલો, જેથી સદર કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.આ કેસની કાર્યવાહી સમન્સ ટ્રાયલ કેસની કાર્યવાહીની રીતે ચાલેલ છે.

(૩).. કેસની હકીકત પુરવાર થવા ફરીયાદીપક્ષ તરફ નીચે મુજબના મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ કરવામાં આવેલ છે.

ક્રમ	મૌખિક પુરાવાની વિગત	આંક
૧.	ફરીયાદપક્ષ તરફ સરતપાસનુ સોગંદનામુ.	૪, ૧૯, ૨૮.
ક્રમ.	દસ્તાવેજી પુરાવાની વિગત.	આંક.
૧.	ફરીયાદી કંપનીનુ નામ બદલ્યાનુ સર્ટીફિકેટની નકલ	૩૩
૨.	ડીડ ઓફ એસાઈનમેન્ટ/એગ્રીમેન્ટ	૩૪

૩.	ઓથોરીટી લેટર	૩૫
૪.	તકરારી ચેક તથા તેના રીટર્ન મેમો.	૩૬ તથા ૩૭.
૫.	આરોપીને આપેલ નોટીસ ની ઓફીસ કોપી.	૩૮.
૬.	રજીસ્ટર પોસ્ટ એ.ડી.કરવા બાબતની પંહોચ	૩૯.
૭.	નોટીસની બજવણી અંગેનું પોસ્ટ ખાતાનું ઓનલાઈન ટ્રેક રીપોર્ટ.	૪૦.

(૪)..ફરીયાદપક્ષ ધ્વારા આંક-૨૭ થી પુરસીસ રજુ કરી તેઓ વધુ પુરાવા રજુ કરવા માગતા ન હોવાનું જાહેર કરેલ છે.

(૫)..ફરીયાદપક્ષનો પુરાવો પુરો થયા બાદ ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ- ૩૧૩ અન્વયે તહોમતદારનું વિશેષ નિવેદન નોંધવામાં આવેલ છે.વિશેષ નિવેદનની વિગતે આરોપી ધ્વારા તેઓની સામેના આક્ષેપિત ગુન્હાને લગતા પુરાવાનો ઈન્કાર કરેલ છે.સોગંદપર જુબાની આપવા તથા બચાવના સાહેદ તપાસવાની " ના" પાડી વિશેષમાં જણાવેલ છે કે,આ કામના ફરીયાદી પાસેથી લોન લીધેલી ન હોય તથા ફરીયાદીને કોઈ ચેક આપેલ ન હવા છતા ખોટી ફરીયાદ દાખલ કરેલ છે.

(૬).. આમ પક્ષકારોનો પુરાવો પૂર્ણ થયા બાદ કેસ બંન્ને પક્ષકારોની દલીલ સાંભળવા માટે રાખવામાં આવેલ.ફરીયાદપક્ષ ધ્વારા તેમની મૌખિક દલીલમાં ફરીયાદની વિગત ફરીયાદીએ પુરવાર કરેલી હોય આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવા જણાવેલ છે.

આરોપીપક્ષ તરફ વિ.વકિલશ્રી ધ્વારા ભારપૂર્વક રજુઆત કરી જણાવેલ છે કે,ફરીયાદપક્ષે માત્ર સીક્યુરીટી માટેનો ચેક લાંબા સમય અગાઉ ફરીયાદીને આપેલ હતા અને તે બાદ તેઓ દ્વારા કાયદેસરનું લેણું પુરવાર કર્યા સિવાય માત્ર ચેક બાઉન્સ કરાવી કેસ કરવાની વિગત પુરતી થાય નહીં.ફરીયાદની વિગતે જણાવેલી રકમ કાયદેસરની લેણી રકમ હતી તેવું સ્પષ્ટ રીતે ફરીયાદપક્ષે પુરવાર કરવું જોઈએ કારણ કે ફરીયાદી પોતે ફાયનાન્સ કંપની છે કઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા લોન લેવામાં આવતી હોય તેવી લોન પેટે ચુકવાયેલી રકમ,જમા થયેલી રકમ નક્કી થવા મુજબ વ્યાજનો દર,પેનલ્ટી દંડનીય વ્યાજ વિગેરે વિગત સાથેની વિગત રેકર્ડ ઉપર પુરવાર થવી જોઈએ. તે રીતે આ કામે ફરીયાદપક્ષે પુરાવા રજુ કરેલ ન હોય તથા આરોપી દ્વારા જે રકમો ફરીયાદી કંપનીના એજન્ટને ચુકવેલી છે તેના દસ્તાવેજો રજુ કરેલા છે જે ધ્યાને લેતા તેવી રકમ બાબતે ફરીયાદી સંસ્થા

દવારા કોઈ હીસાબ રજુ કરવામા આવેલ નથી જેથી ફરીયાદપક્ષનુ દેવુ પુરવાર થતુ ન હોય આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવા જણાવેલ છે.

(૭).. કેસની હકીકતો તથા રજુ થયેલ પુરાવા સબબ આ કેસના ન્યાયીક નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થયા છે.

:: મુદ્દા:

(૧).... શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, ફરીયાદીએ આરોપીને તેમની માગણી મુજબ ફરીયાદની વિગતે જણાવેલા કરારથી લોન આપેલી અને તે પેટેની બાકી રકમની ચુકવણી સારૂ આરોપીએ ફરીયાદીને સહી કરી ફરીયાદવાળો ચેક લખી આપેલ, જે ચેક ફરીયાદીએ સમય મર્યાદામાં બેંકમાં જમા કરાવતા તે વણચુકવાયે પરત ફરતા ફરીયાદીએ સમય મર્યાદામાં આરોપીને નોટીસ આપેલ અને તે નોટીસ આરોપીને બજી ગયેલ હોવા છતાં આરોપીએ ચેકની લેણી રકમ ફરીયાદીને ન ચુકવી આપી ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ— ૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુન્હો કરેલ છે?

(૨).... શું હુકમ ?

(૮).. ઉપરોક્ત મુદ્દા પરત્વે આ અદાલતના નિર્ણય તેના કારણ સહિત નીચે મુજબ છે.

(૧) નકારમાં.

(૨) આખરી હુકમ મુજબ.

નિર્ણયો માટેના કારણો

(૯)..પુરાવા અધિનીયમની જોગવાઈ અનુસાર જે પક્ષકાર જે હકીકત સાથે કોર્ટ સમક્ષ આવેલ હોય તે હકીકત પુરવાર કરવાની જવાબદારી જે તે પક્ષકારના શીરે રહે છે. ચેક પરત ફર્યાના કેસમાં પ્રાથમિક તબક્કે ફરીયાદીએ પુરાવો આપવાનો હોય છે. સદર પુરાવા થકી પ્રાથમીકપણે ચેકની આપલે થવા બાબત પુરવાર થયે ફરીયાદીની તરફેણમાં એક્ટની કલમ—૧૧૮ અને ૧૩૮ પ્રમાણેનું અનુમાન કરવાનું થાય. હાલનો કેસ એક્ટની કલમ—૧૩૮ અન્વયે છે ત્યારે પ્રથમ એક્ટની કલમ ૧૩૮ના આવશ્યક તત્વો પુરવાર થાય છે કે કેમ? તે ધ્યાને લેવું પડે અને તે બાબતે વિચારણા કરતા સૌ પ્રથમ એક્ટની કલમ—૧૩૮ અન્વયે વર્ણવી જરૂરી જણાયેલ છે અને જે નીચે મુજબ છે.

કલમ-૧૩૮ ખાતામાં અપૂરતા ભંડોળ વગેરેને કારણે ચેકનો અસ્વીકાર:

સમગ્ર રીતે અથવા અંશતઃ કોઈપણ દેવુ કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે, કોઈ વ્યક્તિ, પોતે નિભાવતો હોય તેવા ખાતા ઉપરનો ચેક એ ખાતામાંથી બીજી વ્યક્તિને નાણાંની ચુકવણી કરવા માટે બેંકરને લખે અને એવા ચેકની ચુકવણી કર્યા વિના બેંક એ પરત કરે, કારણ કે એ ખાતામાંની જમા રકમ ચેકના સ્વીકાર માટે અપૂરતી હોય, અથવા તો બેંક સાથેની સમજૂતીની કરેલી વ્યવસ્થા મુજબ ચેકની રકમ એ રકમ કરતાં વધારે હોય ત્યારે, આવી વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો ગણાશે, અને આ કાયદાની કોઈ અન્ય જોગવાઈઓને બાધ ન આવે તેમ તેને બે વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષા, અથવા ચેકની રકમથી બમણી રકમ સુધીનો દંડ અથવા બંને શિક્ષાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

પરંતુ ઠરાવવામાં આવે છે કે, આ કલમનો કોઈપણ મજકુર લાગુ પડશે નહીં સિવાય કે—

(એ) જે તારીખે ચેક લખ્યો હોય તે તારીખથી છ મહિનાની મુદત અથવા તેની કાયદેસરની મુદત એ બે માંથી જે વહેલી આવતી હોય તેટલી મુદતની અંદર બેન્કમાં ચેક રજુ કરવામાં આવ્યો હોય,

(બી) પ્રસંગ પ્રમાણે ચેક લેનાર અથવા તેના ધારક ચેક ભરપાઈ થયા વિના પરત આવવા સંબંધી બેન્ક પાસેથી તેની માહિતી મળ્યાના ૩૦ દિવસની અંદર ચેક લખનારને લેખીતમાં નોટીસ આપીને નાણાંની સદરહુ રકમની ચુકવણી કરવા માટે માગણી કરી હોય અને

(સી) તેવી નોટીસ મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર ચેક લખનાર ચેકનાં નાણાં લેનાર અથવા જે તે કિસ્સા મુજબ ચેકના ધારકને સદરહુ નાણાંની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય,

ખુલાસો : આ કલમના હેતુઓ માટે " દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી" એટલે કાયદેસર રીતે જેનો અમલ કરાવી શકાય તેવું દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી એવો થાય છે.

આમ, નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮નો ગુનો પુરવાર થવા માટે આવશ્યક શરતો નીચે મુજબ છે.

૧. ચેક પોતાની જવાબદારી પૂરી કરવા આપ્યો હોવો જોઈએ.

૨. ચેક અપૂરતા બેલેન્સને કારણે પરત આવ્યો હોવો જોઈએ.

૩. કલમ-૧૩૮માં જણાવ્યા મુજબ ચેક ધારણ કરનારે ચેક લખનારને ૩૦ દિવસમાં નોટીસ

આખી હોવી જોઈએ.

૪. કલમ-૧૩૮માં જણાવ્યા મુજબ નોટીસ બજવાના ૧૫ દિવસોમાં ચેક લખનાર તે રકમ ચૂકવવામા નિષ્ફળ ગયો હોવો જોઈએ.

ઉપરોક્ત આવશ્યક તત્વો પૂર્ણ થાય તો એક્ટની કલમ-૧૩૮ અન્વયેનો ગુનો બન્યાનુ કહેવાય. એક્ટની કલમ-૧૩૮ તથા કલમ- ૧૧૮ મુજબનુ ધારકની તરફેણમાં અનુમાન બાબતે છે. આ અનુમાન કાયદાકીય જોગવાઈ અનુસારનુ અનુમાન છે. આ અનુમાન બાબતની સદર કલમોની જોગવાઈ પણ અત્રે વર્ણવવી ઉચિત જણાય છે અને તે નીચે મુજબ છે.

કલમ-૧૧૮ વટાઉ ખત વિષે માની લેવાની બાબત :

એથી વિરુદ્ધનું સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, નીચે પ્રમાણે માની લેવામા આવશે :

(ક)—અવેજ વિષે : દરેક વટાવ ખત અવેજને માટે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું, અને એવું દરેક ખત જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોય, તેના ઉપર શેરો કરી આપવામાં આવ્યો હોય, તે વટાવવામાં આવ્યું હોય અથવા તબદીલ કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તે અવેજને માટે સ્વીકાર્યું હતું. તેના ઉપર શેરો કરી આપ્યો હતો, તે વટાવ્યું હતું અથવા તબદીલ કર્યું હતું.

(ખ)— તારીખ વિષે : જેના ઉપર તારીખ હોય તેવું દરેક વટાઉ ખત તે તારીખે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું.

(ગ)—સ્વીકારના સમય વિષે : સ્વીકારાયેલું દરેક વિનિમયપત્ર તેની તારીખ પછી અને તે પાક્યાની તારીખ પહેલા વાજબી સમયમાં સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

(ઘ)— તબદિલીના સમય વિષે : કોઈ વટાઉખતની દરેક તબદિલી તે ખત પાકવાની તારીખ પહેલાં થઈ હતી.

(ચ)—શેરાઓના ક્રમ વિષે : કોઈ વટાવ ખત ઉપર કરેલા હોવાનું જણાતા શેરા તે ખત ઉપર જે ક્રમમાં કરેલા જણાતા હોય તે ક્રમમાં કરેલા હતા.

(છ)—સ્ટેમ્પ વિષે: ખોવાઈ ગયેલી પ્રોમીસરી નોટ, વિનિમયપત્ર અથવા ચેક ઉપર રીતસર સ્ટેમ્પ લગાડેલો હતો.

(જ)—ધારક યથાક્રમ ધારક છે એમ માની લેવા વિષે : કોઈ વટાઉ ખતનો ધારક યથાક્રમ ધારક

છે પરંતુ જ્યારે તે ખત તેના કાયદેસરના માલિક પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી મેળવવામાં આવ્યું હોય અથવા તે ખત કરી આપનાર અથવા સ્વીકારનાર પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી, અથવા ગેરકાયદેસર અવેજને બદલે મેળવવામાં આવ્યું હોય. ત્યારે તે ખતનો ધારક પોતે યથાક્રમ ધારક છે એમ સાબીત કરવાનો બોજો તેના ઉપર છે.

કલમ-: ૧૩૯ : ચેકના ધારણકર્તાની તરફેણમાં અનુમાન :

વિરૂધ્ધની હકીકત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે ચેક ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ-૧૩૯માં દર્શાવ્યા મુજબ કોઈ દેવાના અથવા અન્ય જવાબદારીના પુરેપુરા અથવા તેના કોઈ ભાગમાંથી બોજા મુક્ત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે.

(૧૦)..આ કામે મુદ્દા નં-૧ ના સંદર્ભમાં વિચારણા કરતાં સદર મુદ્દો પુરવાર કરવાની જવાબદારી પ્રાથમિક રીતે ફરીયાદપક્ષની છે. આરોપી સામેનું ફરીયાદીનું બાકી લેણું કાયદેસરનું વસુલ થવા પાત્ર છે અને તે કાયદેસરના વસુલ કરવાપાત્ર બાકી લેણાની ચુકવણી પેટે કે બાકી લેણાંની અંશતઃ ચુકવણી પેટે આરોપીએ તકરારી ચેક આપેલ છે અને તે ચેક અસ્વીકૃત થયેલ છે. તેમજ તે ચેક અસ્વીકૃત થયા બાદ આરોપીને તે અંગેની લેખીતમાં સાચા અને ખરા સરનામે જાણ કરવામાં આવેલ છે.તે હકીકત ફરીયાદીએ પુરવાર કરવાની છે.આ સંદર્ભે રેકર્ડ પરનો પુરાવો વિચારણામાં લેતાં ફરીયાદીએ આંક-૧ વાળી ફરીયાદ હકીકતના સમર્થનમાં આંક- ૪ તથા ૧૯ તથા ૨૮ થી સોગંદ ઉપર લેખીત સરતપાસ રજુ કરેલ છે.સોગંદ ઉપરની સરતપાસમાં આંક-૧ની ફરીયાદમાં જણાવેલ તમામ હકીકતોને વળગી રહી, ફરીયાદને સમર્થનકારક જુબાની આપેલ છે. સદર તમામ હકીકતોને આ કામે ઉપર વિગતવાર રીતે જણાવવામાં આવેલ હોવાથી તેનું પુનરાવર્તન અત્રે કરેલ નથી. વધુમાં, ફરીયાદીએ પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા ઉપર જણાવ્યા મુજબના દસ્તાવેજો રજુ કરેલ છે.તમામ પુરાવા વિચારણામાં લેતાં તા.૧૩/૧૨/૨૦૨૧ ના રોજનો આંક-૩૬ વાળો ચેક તા.૧૪/૧૨/૨૦૨૧ ના રોજના આંક-૩૭ના એકાઉન્ટ કલોઝડના શેરાના રીટર્ન મેમાથી પરત થયેલ છે. તા.૨૭/૧૨/૨૦૨૧ના રોજ આંક-૩૮ વાળી નોટીસ રજીસ્ટર પોસ્ટ એડીથી આરોપીના ફરીયાદમાં જણાવેલ સરનામે પોસ્ટ કરવામાં આવેલ છે. જે મળ્યા અંગેની ઓનલાઈન ટ્રેક રીપોર્ટ સ્લીપ આંક-૪૦ થી રજુ થયેલ છે ધ્યાને લેતાં, આરોપીના

સરનામે નોટીસની બજવણી થયેલાનું જણાયેલ છે. આ દસ્તાવેજી આધાર મૌખિક પુરાવાના સમર્થનમાં વિચારણામાં લેતાં એક્ટની કલમ –૧૩૮ (એ), (બી), (સી) મુજબના ત્રણેય તત્વોનું પાલન થયેલ છે. ફરીયાદીની ઉલટતપાસની વિગત નજર સમક્ષ રાખતાં ચેક આરોપીના ખાતાનો ન હોવાનો કે તેમની સહી ન હોવા બાબત તકરારી બાબત જણાયેલ નથી ત્યારે હાલનો કેસ એક્ટની કલમ— ૧૧૮ અને ૧૩૮ મુજબના અનુમાનો ઉપર પહોંચવા યોગ્ય કેસ જણાય છે.

(૧૧).. અનુમાન પર પહોંચવા યોગ્ય કેસ જણાયેલ છે ત્યારે કયા કયા સંજોગોમાં અનુમાનોનું ખંડન કેવી રીતે કરી શકાય તથા તેવા અનુમાનોનું ખંડન કરવાનો બોજો કોના પર છે અને તે કેવી રીતે ખંડન કરી શકાય તે બાબતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના " હીતેન પી. દલાલ વિરુદ્ધ ભત્તીન્દ્રનાથ બેનરજી" AIR 2001 SC 3897 ના ચુકાદામાં નિરખવામાં આવેલ બાબતને અત્રે વર્ણવવી ઉચિત જણાય છે, આ ન્યાયિક નિર્ણયમાં નિરખવામાં આવેલ છે કે,

(20)....."Section 139 provides that "it shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in Section 138 for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability." The effect of these presumptions is to place the evidential burden on the accused of proving that the cheque was not received by the Bank towards the discharge of any liability.

(21) Because both Sections 138 and 139 require that the Court "shall presume" the liability of the drawer of the cheques for the amounts for which the cheques are drawn, as noted in state of Madras v/s vaidyanatha Iye, AIR 1958 SC 61, it is obligatory on the Court to raise this presumption in every case where the factual basis for the raising of the presumption had been established. It introduced an exception to the general rule as to the burden of proof in criminal cases and shifts the onus on to the accused. Such a presumption is a presumption of law, as distinguished from a presumption of fact which describes provisions by which the Court "may presume" a certain state of affairs. Presumptions are rules of evidence and do not conflict with the presumption of innocence, because by the latter all that is meant is that the prosecution is obliged to

prove the case against the accused beyond reasonable doubt. The obligation on the prosecution may be discharged with the help of presumptions of law or fact unless the accused adduces evidence showing the reasonable possibility of the non existence of the presumed fact.

(23)..... the distinction between the two kinds of presumption lay not only in the mandate to the Court, but also in the nature of the evidence required to rebut the two. In the case of discretionary presumption if drawn may be rebutted by an explanation which "might reasonably be true and which is consistent with the innocence" of the accused. On the other hand in the case of a mandatory presumption "the burden resting on the accused person in such a case would not be as light as it is where a presumption is raised under Section 114 of the Evidence Act and cannot be held to be discharged merely by reason of the fact that the explanation offered by the accused is reasonable and probable. It must further be shown that the explanation is a true one. The words 'unless the contrary is proved' which occur in this provision make it clear that the presumption has to be rebutted by proof and not by a bare explanation which is merely plausible. A fact is said to be proved when its existence is directly established or when upon the material before it the Court finds its existence to be so probable that a reasonable man would act on the supposition that it exist. Unless therefore, the explanation is supported by proof, the presumption created by the provision cannot be said to be rebutted.

વધુમાં નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ધ્વારા ૨૦૦૮ (૨) G.L.R ૧૨૪૦, મેસર્સ કુમાર એક્સપોર્ટ વિરુદ્ધ વિનોદ શર્માના ચૂકાદામાં પેરા ૧૧ માં અનુમાનો ક્યારે કરી શકાય અને તે અનુમાનોનું ખંડન કરવાની જવાબદારી આરોપી કેવી રીતે નિભાવી શકે તે અંગે વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

para : 11. The use of the phrase "until the contrary is proved" in Sec. 118 of the Act and use of the words "unless the contrary is proved" in Sec. 139 of the Act read with definitions of " may presume" and "shall presume" as given in Sec. 4 of the Evidence Act, makes it at once clear that presumptions to be raised under both the provisions are rebuttable. When a presumption is rebuttable, it only points out that the

party on whom lies the duty of going forward with evidence, on the fact presumed and when that party has produced evidence fairly and reasonably tending to show that the real fact is not as presumed, the purpose of the presumption is over. The accused in a trial under Sec. 138 of the Act has two options. He can either show that consideration and debt did not exist or that under the particular circumstances of the case the non-existence of consideration and debt is so probable that a prudent man ought to suppose that no consideration and debt existed. To rebut the statutory presumptions an accused is not expected to prove his defence beyond reasonable doubt as is expected of the complainant in a criminal trial. The accused may adduce direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration and that there was no debt or liability to be discharged by him. However, the Court need not insist in every case that the accused should disprove the non-existence of consideration and debt by leading direct evidence because the existence of negative evidence is neither possible nor contemplated. At the same time, it is clear that bare denial of the passing of the consideration and existence of debt, apparently would not serve the purpose of the accused. **Something which is probable has to be brought on record for getting the burden of proof shifted to the complainant.** To disprove the presumptions, the accused should bring on record such facts and circumstances, upon consideration of which, the Court may either believe that the consideration and debt did not exist or their non-existence was so probable that a prudent man would under the circumstances of the case, act upon the plea that they did not exist. Apart from adducing direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration or that he had not incurred any debt or liability, the accused may also rely upon circumstantial evidence and if the circumstances so relied upon are compelling, the burden may likewise shift again on to the complainant. The accused may also rely upon presumptions of fact, for instance, those mentioned in Sec. 114 of the Evidence Act to rebut the presumptions arising under Secs. 118 and 139 of the Act. The accused has also an option to prove the non-existence of consideration and debt or liability either by

letting in evidence or in some clear and exceptional cases, from the case set out by the complainant, that is, the averments in the complaint, the case set out in the statutory notice and evidence adduced by the complainant during the trial. Once, such rebuttal evidence is adduced and accepted by the Court, having regard to all the circumstances of the case and the preponderance of probabilities, the evidential burden shifts back to the complainant,...આમ, એક્ટની કલમ- ૧૩૮ ના અનુમાનોનું ખંડન કરવાનો બોજો આરોપી ઉપર છે.

(૧૨).. આરોપીનો બચાવ ધ્યાને લેવામાં આવે તો તે એવો છે કે, ચેકમા જણાવેલ તારીખ ફરીયાદી સંસ્થાનુ આરોપી પાસે ચેકમા જણાવ્યા મુજબની રકમનુ કાયદેસરનુ લેણુ ન હતુ.ખોટી રીતે સીક્યુરીટી પેટે લીધેલા ચેકનો દુરઉપયોગ કરેલો છે.

બચાવની વિગત ધ્યાને લઈ કેસનુ રેકર્ડ વંચાણે લેતા ફરીયાદીની ફરીયાદ તથા તેઓની સોગંદપરની સરતપાસમા જણાવેલ છે કે,આરોપી દ્વારા ટાટા મોટર્સ ફાયનાન્સ લી.માંથી એલએસએ લોન મેળવેલી. તે લોન કરાર નં. ૫૦૦૧૫૬૨૩૬૨ થી મેળવેલી.આરોપી દ્વારા ફરીયાદની વિગતવાળો ચેક આપેલો તે ચેક આરોપી દ્વારા સહી કરી તેમના લોન સબંધના નાણા પેટે આપવામા આવેલો.તે ચેક ચેકમા જણાવેલ તારીખે બેંકમા ભરવામા આવતા તે વગર સ્વીકારાયે પરત ફરેલ છે.આરોપીપક્ષ દ્વારા ફરીયાદની વિગતે ઉલટતપાસ કરવામા આવેલી છે.ઉલટતપાસની વિગત વંચાણે લેતા તેમા જણાયેલ છે કે ફરીયાદી સંસ્થામા ફરીયાદ દાખલ કરતા અધિકારીશ્રી એક વર્ષથી નોકરી કરે છે.ફરીયાદ તેઓ દ્વારા દાખલ કરવામા આવેલ નથી.ટાટા મોટર્સ તરફથી આ સાહેદને ઓથોરીટી લેટર આપવામા આવેલ નથી.આરોપીએ ટાટા મોટર્સ પાસેથી રૂ.૬,૧૪,૮૫૧/- ની લોન લીધેલી હતી.ફરીયાદી કંપની ટાટા ફાયનાન્સની લોન રીકવર કરવાનુ કામ કરે છે.રીકવરી અંગે આવો કરાર ૨૦૨૦ ના વર્ષમા કરવામા આવેલો.આરોપીને લોન કયા વર્ષમા આપેલ તે સાહેદ જોઈ જણાવી શકે તેવુ જણાવેલ છે.કેસના દસ્તાવેજ જોઈ જણાવેલ છે કે આરોપીને ક્યારે લોન આપેલ તેનો ઉલ્લેખ કરેલ નથી.આરોપીને કેટલા રૂપિયાની લોન આપવામા આવેલી તે જણાવેલ નથી.ટાટા કંપની દ્વારા આ

સાહેદની કંપનીને જે એગ્રીમેન્ટ કરીને આપેલ છે તેમા આ કામના આરોપીના લોન અંગેની રીકવરીનો ઉલ્લેખ નથી.આરોપી એ વ્હીકલ માટે લોન લીધેલી.આરોપીએ તા.૧૩/૭/૨૦૧૫ ના રોજ વાહન સરેન્ડર કરેલ છે કે કેમ તે ખબર નથી.આરોપીને લોન પુરી થઈ ગયેલી હોવા છતાં ટાટા મોટર્સ પાસેથી ખોટી રીતે ચેક મેળવી ખોટો કેસ કરેલાની વિગત કબુલ રાખેલ નથી. **આરોપીએ હપ્તા ભરેલા છે કે કેમ આ સાહેદ જણાવી શકે નહીં.**

આમ, સમગ્ર ઉલટતપાસની વિગત ધ્યાને લેતા લોન લેવાની વિગત સ્વીકૃત વિગત જણાયેલ છે.લોન આપનાર કંપની ટાટા મોટર્સ હોવાનું જણાયેલ છે.હાલની ફરીયાદ એકઝોન ફાયનાન્સ દ્વારા દાખલ કરેલ છે. ઉલટતપાસની મહત્વની હકીકતમા જણાયેલ છે કે, ટાટા મોટર્સ કંપની અને હાલની ફરીયાદી સંસ્થા એકઝોન ફાયનાન્સ વચ્ચે કરાર થવાથી તે અન્વયે ટાટા મોટર્સ ફાયનાન્સ કંપનીની લોન સંબંધે બાકી રકમના ચેક ફરીયાદી સંસ્થા દ્વારા મેળવવામા આવેલ અને તે અન્વયે હાલની ફરીયાદ થયેલી છે.આમ, આરોપી દ્વારા પ્રત્યક્ષ રીતે ફરીયાદી સંસ્થામાથી લોન મેળવેલ નથી પરંતુ ટાટા કંપનીમાથી જે લોન મેળવવામા આવેલ તે સંબંધેના લેણા બાબતનો હાલનો તકરારી ચેક છે.હાલની ફરીયાદ એકટની કલમ ૧૩૮ અન્વયે છે ત્યારે સદર કલમની જોગવાઈ અનુસાર દેવુ એટલે કાયદેસર રીતે જેનો અમલ કરાવી શકાય તેવું દેવુ અથવા જવાબદારી આવી વિગત પ્રથમ આવશ્યક તત્વ તરીકે પુરવાર થવી જોઈએ.આરોપીને ક્યારે લોન આપેલી તે વિગત રેકર્ડ પર આવેલ નથી.કેટલા રૂપિયાની લોન આપવામા આવેલી તે વિગત રેકર્ડ પર આવેલ નથી.ફરીયાદી સંસ્થા અને ટાટા કંપની વચ્ચે થયેલા કરારમા આરોપીની લોન અંગેની રીકવરી અંગે નો ઉલ્લેખ થયેલ ન હોવાની વિગત પણ સ્વીકારેલ છે ત્યારે તથા આરોપીએ કેટલા હપ્તા ભરેલ છે તે વિગત પણ સાહેદ કહી શકે નહીં તેમ જણાવે છે ત્યારે ફરીયાદી સાહેદ પોતે ફરીયાદની વિગત સ્પષ્ટ રીતે પુરવાર કરી શકતા હોવાનું જણાતું નથી કે ચેકમા જણાવેલી તારીખે ચેકમા જણાવ્યા મુજબની રકમ લોન ખાતા સંબંધે ફરીયાદી સંસ્થાને આરોપી પાસેથી લેવાની થતી હતી.આમ, ફરીયાદી આરોપી પાસેનું કાયદેસરનું લેતણું ચેકમા જણાવેલી તારીખે ચેકમા જણાવ્યા મુજબનું સ્પષ્ટ રીતે પુરવાર કરી શકતા હોય તેવું જણાયેલ નથી વધુમા, આરોપીપક્ષ તરફથી આંક ૨૯ થી વ્હીકલ સરેન્ડર લેટર ટાટા મોટર ફાયનાન્સનો ૨૦૧૫ના વર્ષનો તા.૧૩/૭/૨૦૧૫ ના રોજનો અસલ રજુ કરેલ છે.તે વિગત ધ્યાને લેતા વ્હીકલ સરેન્ડર થવાની

વિગત તે દસ્તાવેજની વિગતે જણાયેલ છે ત્યારે ફરીયાદી સાહેદ તેઓની ઉલટતપાસની વિગતમા તે બાબતની જાણ ન હોવાનુ જણાવે છે ત્યારે ફરીયાદી પોતે આરોપીના લેણા બાબતે આરોપી વિરુદ્ધના ચેકમા જણાવ્યા મુજબની રકમના લેણા સબંધે ચોક્કસ નથી ત્યારે માત્ર અન્ય ફાયનાન્સ કંપનીનુ લેણુ રીકવર કરવા સબંધે કરારથી બીજી કંપનીની જવાબદારી સ્વીકારી તેવા ચેક મેળવી તે સબંધે ફરીયાદ દાખલ કરી તેવા ચેક ફરીયાદ સાથે રજુ થવા પુરતી વિગત થાય નહીં.આમ,આ કામે સમગ્ર પુરાવો ધ્યાનમા લેતા રજુ થયેલા પુરાવાના મૂલ્યાંકનના ઉપરોક્ત સમગ્ર કારણો નજર સમક્ષ રાખી નેગો.ઈન્સ.એક્ટની કલમ ૧૩૮મા કાયદેસરના દેવા સબંધે સ્પષ્ટતા કર્યા મુજબ કાયદાથી અમલ કરાવી શકાય તેવુ દેવુ અથવા જવાબદારી ધ્યાને લેતા આ કામે અમલ કરાવી શકાય તેવુ દેવુ જણાયેલ નથી અને તેથી આરોપીએ લીધેલ સદર બચાવ થકી કાયદાકીય અનુમાનનુ સ્પષ્ટ રીતે ખંડન થાય છે અને તે આ અદાલત માને છે.

(૧૩).. આમ રજુ થયેલ સમગ્ર પુરાવાનુ મૂલ્યાંકન અને રજુઆત નજર સમક્ષ રાખતાં આ કામે ફરીયાદપક્ષ એક્ટની જોગવાઈમાં જણાવ્યા અનુસાર કાયદેસરના લેણા બાબતની જોગવાઈ અનુસારનુ લેણુ ચેકમાં જણાવેલ તારીખે આરોપી પાસે ફરીયાદીને લેવાનુ થતુ હતુ તે વિગત સ્પષ્ટ રીતના પુરાવાની વિગતથી ફરીયાદની હકીકતો પુરવાર કરવામાં સફળ રહેતા હોવાનુ જણાયેલ નથી. કાયદાકીય અનુમાનનુ ખંડન થવા બાબતે પુરતો પુરાવો અને હકિકતની સંભવિતતાનુ પ્રાબલ્ય જણાયેલ છે.આરોપી ધ્વારા નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮માં જણાવ્યા અનુસારનો ગુનો આચરેલ હોવાનુ રજુ પુરાવાએ સ્પષ્ટ રીતે પુરવાર થયેલ નથી ત્યારે રજુ થયેલ પુરાવાની સમગ્ર ચર્ચાના પરિણામ સ્વરૂપમુદ્દા નં-૧ નકારમાં ઠરાવવો યોગ્ય,ન્યાયી અને વ્યાજબી જણાયેલ હોઈ નકારમાં ઠરાવવામાં આવે છે અને તેના પરીણામ સ્વરૂપ મુદ્દા નં. ૨ લગત નીચે મુજબ આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

:: આખરી હુકમ ::

૧. આ કામના આરોપી-રણજીતસિંહ તેજાભાઈ પટેલીયા ઉ.વ. આ. પુખ્ત,ઠે:- ગોરમતીયા

ફળીયુ, પનમપાલા તા.લુણાવાડા મહીસાગરનાઓને, ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ-૨૫૫(૧)અન્વયે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ:૧૩૮ ના ગુન્હામાંથી નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

૨. આ કામના આરોપીએ કેસના ચાલુ કામે રજુ કરેલા જામીન ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૪૩૭ (એ) મુજબ અપીલ સમય સુધી ચાલુ રાખવા હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ ચુકાદો આજરોજ તારીખ-૨૮ મી, માહે-ફેબ્રુઆરી, સને-૨૦૨૫ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

અમદાવાદ.
તા.૨૮/૦૨/૨૦૨૫.

(વિનોદકુમાર દિનુભાઈ પટેલ)
૭માએડી.ચીફ જયુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ,
અમદાવાદ(ગ્રામ્ય) નવરંગપુરા.
GJ 01148.